



## Türk ve Rus Kavram Sisteminde Sembolik Bir Değer olarak “Beyaz/Ak”

Hakan Saraç\*

\* Dr. Öğr. Üyesi  
Anadolu Üniversitesi  
Edebiyat Fakültesi Rus Dili  
ve Edebiyatı Bölümü  
h\_sarac@anadolu.edu.tr  
Eskişehir / TÜRKİYE

### Öz

Türk ve Rus kültür tarihi boyunca akla ilk gelen manalarının dışında renklere (kara, al, kırmızı, sarı, yeşil, mavi vb.) muhtelif anlamlar yüklenilmiştir. Söz konusu renklerin en önde gelenlerinden biri de *beyaz/ak*'tir. Bu çalışmada, kültürel ve anlam bilimsel yaklaşımlarla *ak* renginin Türk ve Rus kültürlerindeki sembolik anlamlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu hedef doğrultusunda, öncelikle *ak* renginin Türk ve Rus kültür katmanlarında sembolik bir değer olarak kullanıldığı yerlere kısaca değinilmiştir. Ardından karşılaştırmalı analiz yöntemiyle her iki dilin söz varlıklarında bulunan, insanı niteleyen, içinde *ak* sözcüğü geçen söz ve söz öbeklerindeki sembolik anlamlarının tespiti yapılmıştır. Ayrıca, söz konusu kültürlerde belirlenen sembolik anlamların ne ölçüde benzeştikleri ya da birbirlerinden ne denli uzaklaştıkları ortaya konulmuştur. İnceleme sonucunda, *ak* rengin bu iki kültürdeki sembolik anlamlarının çoğunlukla birbirleriyle benzeştiği, ancak az sayıda da olsa bazı farklılıkların bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Türk kültüründe *ak* rengin yalnızca olumlu anlamlar taşıdığı, Ruslarda ise beyazın hem olumlu hem de olumsuz anlamlarının olduğu saptanmıştır. Renklerin sembolik anlamları üzerine ülkemizde bu iki kültürü karşılaştıran nerdeyse hiçbir çalışmanın yapılamamış olması kültür bilimi ve anlam bilimi alanında ciddi bir boşluk meydana getirmiştir. Bu sebeple bu çalışma daha sonraki araştırmalar için bir ön adım olma niteliğindedir.

**Anahtar Kelimeler:** Beyaz/Ak, sembolik anlam, Türk ve Rus Toplumlari, dil, kültür.

### Gönderim / Received:

01.12.2021

### Kabul / Accepted:

16.04.2022

### Alan Editörü / Field

### Editor:

Gamze Gizem Avcıoğlu

## White as a Symbolic Value in the Turkish and Russian Conceptual System

### Abstract

During the history of Turkish and Russian culture, various meanings have been attached to the colours (black, scarlet, red, yellow, green, blue, etc.), except for the meanings that first come to mind. One of the most prominent of these colours is *white*. In this study, it is aimed to reveal the symbolic meanings of the colour *white* in Turkish and Russian cultures with cultural and semantic approaches. In line with this goal, first of all, the places where the *white* colour is used as a symbolic value in Turkish and Russian cultural layers are briefly mentioned. Then, with the comparative analysis method, the symbolic meanings of the words and phrases in the vocabulary of both languages, characterizing the human being and containing the word *white*, were determined. In addition, it was revealed to what extent the cultural meanings in the two languages in question are similar or how far they are from each other. As a result of the examination, it was found that the symbolic meanings of the word *white* in these two cultures are mostly similar to each other, but there are some differences, albeit a small number. In addition, it has been determined that white has only positive meanings in Turkish culture, while white has both positive and negative meanings in Russian. As Almost no work comparing these

two cultures on the symbolic meanings of Colours has been done in our country. That situation has created a serious gap in the field of cultural science and Semantics. For this reason, this study is a preliminary step for further research.

**Keywords:** White, symbolic meaning, Turkish and Russian Societies, language, culture.

## GİRİŞ

Günümüz sosyal bilimlerinde insan merkezli paradigmanın ortaya çıkmasıyla birlikte insanın dil üzerindeki etki faktörleri ile kültürel değerlerin dildeki yansımaları yeni yaklaşımlar çerçevesinde incelenmeye başlandı. Bu bağlamda, herhangi bir toplumun kültürünün, milli düşünce yapısının ve ulus bilincinin nasıl ve ne şekilde dilde yansıdığı araştırmacılar merak uyandırdı. Böylelikle, toplumların kültür hazinelerinin dil aracılığıyla ortaya konulması için yürütülen çağdaş kültür bilimi ve dil bilimi çalışmaları ivme kazanmış oldu. Bu konu ile ilgili yurtdışında yapılan bazı çalışmalar öncü niteliği taşımaktadır (bkz. Wierzbicka, 1996; Stepanov, 1997; Krasnih, Zikova, Gudkov, 2004; Teliya, 2006).

Renkler, simgeledikleri soyut düşünce ve kavramlar sayesinde Türk kültür hayatında her zaman çok önemli bir yere sahip olmuşlardır. Dolayısıyla, Türk akademisinde renklerin kültürel yönlerini ve boyutlarını ortaya koyan azımsanmayacak sayıda çalışma kaleme alınmıştır (bkz. Genç, 1996; Hey'et, 1996; Karabaş, 1996; Ögel, 2000; Rayman, 2002; Kalafat, 2012; Ekici, 2016 vb.).

Türk kültüründe renklerle ilgili söz ve tabirler, asıl anlamlarının yanı sıra sembolik anlamlarda da kullanılmışlardır. Fakat ülkemizde -renkleri anlam bilimsel açıdan ele alan az sayıda çalışma bir kenarda tutulursa- Türk ve Rus dillerindeki renk adlarının semantiğini kültürel, bilişsel ve anlam bilimsel yaklaşımla ele alan karşılaştırmalı çalışma henüz yoktur. Toplumların kültürlerinden izler ve kanıtlar taşınması bakımından renklerle ilgili söz varlıklarındaki sembolik anlamların tespiti bu sebeple önem kazanmıştır.

Toplumların kültürlerinin ve düşünce dünyalarının çözümlemesi için renkler anahtar vazifesi gördüğü anlaşılmıştır. Dolayısıyla, renklerin sanılanın aksine oldukça ilginç özelliklere sahip olduğunu göstermek ve kullanım alanlarının ne denli geniş olduğunu gün yüzüne çıkarmak amacıyla çalışmanın birinci bölümünde, "insan, kültür ve dil bağlamında renkler" konusu ele alınmıştır. Bu bölümde, öz itibarıyla fiziksel birer olgu olan renklerin insan ve kültür ile etkileşimi sonucunda kazandıkları yeni işlev ve özelliklerden bahsedilmiştir. Ayrıca, renklerin toplumlar tarafından farklı algılanış ve yorumlanışlarının sebepleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde, "kültürün bir ögesi olarak renkler" başlığı altında renklerin fiziksel bir olguyken kültürel bir değere nasıl dönüştüklerine ve toplumların kültür katmanlarındaki soyut kavramlarla ilişkilendirilerek nasıl sembolleştirildiklerine değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve dördüncü kısımlarında, Türkçe ve Rusçada *ak* sözcüğünün geçtiği, insanı niteleyen, söz ve söz öbeklerinde kodlanan sembolik anlamların tespiti yapılmıştır. Aynı zamanda renklerin bu simgesel anlamlarının kaynakları göz önüne serilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise yapılan araştırma sonucunda her iki kültürde saptanan *ak* rengin sembolik anlamlarının benzer ve farklı yönleri karşılaştırmalı analiz yöntemiyle ortaya konulmuştur. Söz konusu sembolik anlamların bir dilde en belirgin şekilde görüldüğü yer o dilin kalıplaşmış ifadeleri olan deyim ve atasözleridir. Fakat bazen tek bir sözcükle bile bir toplumun maddi ve manevi kültürü hakkında fikir edinilebilir. Örneğin, aksakallı kelimesi. Bu sebeple çalışmada, sözlük tarama yöntemi kullanılmıştır; çağdaş Türkçe ve Rusça açıklamalı deyimler ve atasözleri sözlüklerinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda bu çalışmada da yapıldığı gibi toplumların dillerinden izler sürerek onların dünya görüşleri ve kültürleri hakkında birbirinden farklı ve ilginç bilgilere ulaşılabilir.

### Renklerin İnsan Yaşamındaki İşlevleri

İnsanoğlu yaşamı boyunca doğayla ve içerisinde bulunan nesnelere sürekli etkileşim hâlinde olmuştur. Etrafını çevreleyen doğayı, eşyayı ve nesnelere tanıma, anlamlandırma ve yorumlama çabası içerisindeki insanın, dünyasını inşası sırasında dikkatini çeken en önemli unsurların başında renkler gelmektedir. İnsan ile renkler arasında geçmişten bugüne dek süregelen etkileşim, toplumların arkaik, mitolojik, dini ve milli tasavvurlarına yansımıştır. Renklerin insan ile olan münasebeti sosyal ve kültürel hayatın vazgeçilmez parçası olmuştur. İnsanların birbirleriyle olan iletişimlerinde renkler bilgi aktarımı için sembol ya da simge olarak kullanılmıştır.

Toplumsal kültürde renkler vasıtasıyla birbirinden farklı onlarca mesaj verilmiştir. Renklerin estetik görünüşleri sayesinde soyut düşünce ve kavramlar daha kolay algılanmıştır. Böylece İnsanoğlu renkleri simgeleştirerek iç dünyasını, ahlaki yapısını ve kişilik özelliklerini ifade etmiştir. Böylece asıl anlamlarından uzaklaşan renkler soyut düşünce ve kavramların yerine kullanılmışlardır. Tasavvufi açıdan renk adlarını inceleyen Kadir Özköse bu konudaki görüşünü şöyle dile getirmiştir:

*İnsanın kendini, eşyayı ve nesnelere tanımlamak ve belirgin hale getirmek için kullandığı unsurlardan biri de renk sembolizmidir. Zira bir nesneyi veya en geniş anlamda bir fikri diğerinden ayırt etmek için kullanılan en kolay yol renktir. Zamanla renklerin sadece zahiri bir tanımlamayla sınırlı olmadığı insanların iç dünyası ve psikolojileriyle de yakinen ilişkili olduğu anlaşılmıştır (Özköse, 2000, s. 27).*

Renklere biçilen değer, kültürden kültüre çeşitlilik gösterdiği farkedilmiştir. Başka bir deyişle renkler farklı toplumlar tarafından değişik şekillerde algılanmış ve yorumlanmıştır. Renkleri dini boyutuyla inceleyen bilim insanı Kadir Albayrak çalışmasında, toplumlar tarafından renklere yüklenen anlamların zaman içinde değişiklik gösterebildiğini söylemiş ve bu manalardaki çeşitliliğin öneminden bahsetmiştir:

*Renkler de kokular ve tatlar gibidir. Her kültürün kendi renk mutfağı vardır. Dolayısıyla renk ve insanın onu algılaması her zaman tek düze, değişmez, durağan bir yapıda olmamakta, tam tersine renge yüklenen anlamlar kişiye, coğrafyaya, kültüre, zamana ve zemine göre değişmektedir. Bu açıdan bakıldığında toplumların renkleri algılayışı ve yorumlayışı döneme ve kültüre göre değişiklik göstererek farklı anlamlar kazanabilmektedir (2017, s. 16).*

Buradan hareketle, tarihsel süreçlere ve kültürel yapıya bağlı olarak toplumların renklerle ilgili tutum ve davranışlarında bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla değişik şekillerde algılanmaları sebebiyle renklere yüklenen anlamların sürekliliğinden bahsetmek oldukça güçleşmiştir. Renklerin farklı biçimlerde yorumlanmasında toplumların tarihleri, inançları, kültürleri ve yaşadıkları coğrafya son derece önemli bir rol oynamıştır. Örneğin, Avrupa halkı için siyah yasan göstergesiyken, Yeni Kaledonya halkı için yasan simgesi beyaz'dır. Avrupalılar için beyaz, ışık, sevinç ya da gençlik rengiyken, Çin'de yas rengidir. Beyaz renk, İslam dininde ışığın ve parlaklığın, Hristiyanlıkta inancın, Kara Afrika inanışlarında ise ölümün simgesi olarak kabul görmüştür. Ya da siyah, İslamiyet'te ve Hristiyanlıkta bu dünyasının geçiciliğinden vazgeçip inanca sığınmanın (örneğin, din adamlarının ve Mevlevilerin siyah mantoları) simgesi olmuştur (Günay, 2013, s. 212). Bu çerçeveden bakıldığında, renklerin evrensel özellikler taşıyan değerler olduğu yönündeki görüş ve fikirlerin gerçeği pek de yansıtmadığı; tam aksine, renklerin ait oldukları toplumların kültürlerine ve dillerine özgü anlamlar barındırdığı anlaşılmaktadır.

Özünde fiziksel olgular olan renkler toplumların kültürel tarihinde kazandığı sembol anlam ve özelliklerle onların fikir dünyalarına ışık tuttuğu anlaşılmıştır. Renklere yüklenen sembol anlamların kaynağı kültürdür ve yansımaları dilde bulmuştur. Bu sebeple, renkler toplumların milli ve manevi değerlerini en belirgin şekilde yansıtan kültürel sembollerdir.

### Kültürün Bir Ögesi Olarak Renkler

Kültürün hemen her alanında renklerin anlam ve özelliklerinden yararlanılmıştır. Tarih boyunca günlük hayatta, dini törenlerde, savaşta, cenazelerde, düğünlerde, doğumda, bayramlarda, kılık kıyafette ve bayraklarda renkler sembol unsur olarak kullanılmıştır. Örneğin, Türk kültür tarihinde *ak* renk saflığın, duruluğun ve yüceliğin vb.; *kara* renk, gücün, kuvvetin, matem in vb.; *kırmızı* renk ise şiddetin, sağlığın, tehlikenin ve utancın simgesidir. Toplumların renklere olan tutum ve tepkilerinde farklılıkların olduğu anlaşılmıştır; bir toplum tarafından sevilen bir renk, diğer toplumca sevilmemiştir. Örneğin, Batı Dünyasında iyiliğin sembolü olan *beyaz* sevilen bir renk iken Afrika coğrafyasında kötülüğün sembolü olarak kabul edildiğinden pek sevilmemektedir (Eren, 2008, s. 32).

Toplumlar kendilerini ifade ederken renkleri soyut kavramlarla ilişkilendirerek onları sembolleştirmiştir. Örneğin, birçok kültürde *kara* renk ölümün, kötülüğün, çaresizliğin, yasın, üzüntünün göstergesiyken, *ak* renk ise iyiliğin, saflığın, huzurun ve sevincin sembol ifadesi olmuştur. Benzer soyut düşünce ve kavram, farklı kültürlerde değişik renklerle ifade edilmiştir. Mesela, yas rengi Çin’de beyazken, Batı’da siyahtır. Ayrıca, yas rengi Etiyopya’da kahverengi, Mısır ve Birmanya’da sarı, İran’da mavi, Venezuela’da ise mordur (Causse, 2019, s. 127). Buradan renklerin evrensel değil, ulusal ve kültürel değerler olduğu sonucu çıkarılabilir: “Evrensel bir sembolizm algısı diye bir şeyin söz konusu olması için evrensel bir hikâyenin ya da net bir renk doğasının söz konusu olması gerekmektedir” (Akçakaya, 2018, s. 377).

Renklerin en çok kullanıldığı kültür unsurlarından biri de dini geleneklerdir. İlkel ve gelişmiş toplumlar renklere tanrısal özellikler atfederek onları birer ilahi varlık olarak kabul etmişlerdir. Nitekim dini geleneklerde ve kutsal metinlerde geçen, idraki zor olan kavramlar renklerle anlatılmıştır. Bu konuda en çok *ak* ve *kara* renk sembolizminden yararlanılmıştır. Türklerin en çok değer verdiği renklerden olan *ak* renk eski inanç sistemi olan Şamanizm’le ilgili inanmalardan kaynaklı olarak ululuk, adalet ve güçlülük gibi çeşitli sembolik anlamlar kazanmıştır. Şöyle ki, Türklerde iyilik tanrısı olarak bilinen Ülgen’e şaman dualarında *Beyaz Parlak (Ak Ayas)* ve *Parlak Hakan (Ayas Kaan)* şeklinde hitap edilmiştir. Altay Türklerinde de Ülgen *ak* renkle bağdaştırılmış ve edebi metinlerde *ak*, cennet anlamında kullanılmıştır. Bu yüzden kamlar takmış oldukları külâhlarını özellikle beyaz kuzu derisinden yaptırmışlardır (Genç, 1996, ss. 10-17).

Batılı halkların aksine, uzak doğu toplumlarında *beyaz* ölümün ve matem in rengidir. Beyazın yas rengi olarak görüldüğü Çin’de ölümler için düzenlenen dini ayinler “beyaz hizmetler/pratikler” (*pai-shih*) olarak tanımlanmaktadır. Çinlilerin cenaze törenlerinde beyaz renkli elbiseleri tercih etmelerinin sebebi ölümlerinin ardından üzüntü ve hüznün duymaları değil, aksine ölen kişinin temiz ve manevi bir âleme geç edeceğine inanmalarındır (Albayrak, 2017, s. 119).

Bazı Slavlarda *beyaz* ölümün ve yasın rengiydi. Bosna ve Karabağ’da Müslüman ve Hristiyan çevrelerde halk, cenaze törenlerinde başlarını beyaz renkli bir örtüyle bağlar; bazen de beyaz renkli elbise giyerlerdi (Tolstoy, 1996, s. 15). Ruslar için ise yas rengi siyahtır. Yasla ilgili dini törenlerinde Ruslar siyah renkli elbiseler tercih ederler.

Toplumlar mitik anlatılarda sık sık renklere başvurmuşlardır. Yaratılış efsanelerinde tanrılar, ruhlar ve doğaüstü varlıklar renklerle anlatılmıştır. Türk mitolojisinde, insanlara iyilikte bulunduğu ve onları koruduğuna inanılan tanrılar (Ülgen) ve ruhlar (Ak-Ana) *ak* renkle, bunun aksi istikamette olanlar ise (Erlık Han gibi) *kara* ile ifade edilmiştir (Özcan, 2014, s. 91).

Slav mitlerinde yer alan bazı mitolojik tipler beyaz renkle ifade edildiği görülmüştür. Slavlar, evin koruyucu ruhu olan *Domovoy* adlı varlığın beyaz sakallı olduğu, beyaz bir elbise ve beyaz asayla birlikte dolaştığına inanılırdı. Slav mitlerinde su perisi olarak bilinen *Rusalka*, beyaz kadın olarak çağrılırdı (Tolstoy, 1996, s. 154).

Halk inanmalarından kaynaklı olarak renklerin, toplumların geleneklerinde geçmişte olduğu gibi bugün de aktif bir şekilde kullanımı söz konusudur. Anadolu Türklerinde yasin rengi karadır. Yas boyunca siyah renkli elbiselerin dışında başka bir şeyin giyilmemesine özen gösterilir. Kederli aileyi yakınları hamama ve berbere götürerek onların bu hâlden çıkarmaya çalışırlar. Hatta çoğu zaman berber yastı ailenin evine götürülür. Türklerde *al* ve *kızıl*, kanın rengidir ve şehit kanının temsil eder. Türk bayrağının, rengini şehit kanından aldığına inanılır. Anadolu'da güneşin batması yerin mühürlenmesi anlamına gelir. Bu saatten sonra çoğu şey yapılmaz. Örneğin, kara iyelerin insana zarar verebileceği düşüncesinden dolayı eşikten dışarıya sıcak su dökülmez. Türk halk inançlarına göre kara iyeler daha çok karanlık ve loş yerleri tercih ederler (Kalafat, 2012, s. 18). Türk halk geleneklerinde *al* renkle ilgili inanışların izlerini bugün bile görmek mümkündür. Misal, Şamanist dönemde kötü ruh olarak bilinen albastının kırmızı renkten korktuğuna inanılırdı. Bu sebeple olsa gerek, günümüzde lohusanın başına kırmızı tül den bez bağlanır, kırmızı altın takılır ya da kırmızı şeker (nöbet şekeri) hediye edilir (İnan, 1998, s. 261).

Renkler farklı dönemlerde, coğrafyalarda ve kültürlerde yaşayan diğer toplumların hayatlarında da önemli bir yere sahip olmuşlardır. Afrika'daki insan toplulukları için siyah renk gücü, aileyi, ata ruhlarını vb. simgelemektedir. Bu inanç doğrultusunda, avcılar ve savaşçılar güçlü görünmek ya da düşmanlarını korkutmak için siyah renge boyanıp siyah renkli elbiseler giymektedirler (Albayrak, 2017, s. 57). İlk çağlarda kırmızının fahişelerin giydiği renk olmasından ötürü geçmişte İran'daki mollalar kadınların dudaklarını kırmızıya boyamalarını ve kırmızı ayakkabı giymelerini dayak cezasıyla yasaklamışlardır (Causse, 2019, s. 127). Barbarlar, Keltler ve Germenler savaşlarda düşmanlarına korku salmak için bedenlerini mavi renge boyamışlardır. Romalılarda ise mavi renk ölümle ve ölüm sonrası gidilecek olan yerle ilişkilendirilmiştir. Roma'da mavi göz çirkinliğin göstergesiydi. Mavilik, kadında iffetsizliğin, erkekte ise kadınsı, barbar ve gülünç bir özelliğin ifadesiydi (Albayrak, 2017, s. 66). Türklerde ise mavi, gökyüzü ve tanrılarla ilişkilendirilerek onun koruyucu bir varlık olduğuna inanılırdı. Bu yüzden, Anadolu halkı mavi boncuğun yani nazar boncuğunu üstünde taşıdığına ya da evlerine ve arabalarına astığına onun kendisini kötülükten, kötü gözlerden koruyacağına dair bir inanca sahiptir.

### Dilin Bir Ögesi Olarak Renkler

Toplumların milli düşüncesi ve ulus bilinci konuştukları dillerde hayat bulmuştur. Zira dil, bu kültürel değerleri uzun yıllar boyunca dilin sözvarlıklarında taşıyabilmiş ve onları kuşaktan kuşağa aktarabilmiştir. Kültürel değerlerle yoğrulan duygu ve düşünceler dilin en etkili iletişim araçlarından olan deyim ve atasözlerinde somutlaşmıştır. Ortak bir hafızanın ürünü olan bu söz varlıkları toplumların milli duygu, düşünce ve görüşlerinin birer şifresidir. Deyimler, "o dili konuşan toplumun geçmişini, yaşam biçimini, geleneklerini ve çeşitlerini özelilerini belirten ipuçları"nı verir (Aksoy, 2013, s. 36). Atasözleri ise toplumların "kendi varlığının ve belleğinin aynasıdır. Atasözlerinde bir ulusun düşünceleri, yaşayışları, inanışları gelenekleri görülür" (Aksoy, 2013, s. 27). Dolayısıyla, renk adlarının (*ak, beyaz, kara, siyah, al, kızıl, kırmızı, sarı, yeşil, mavi* vb.) sembolik anlamları ile ilgili yansımalar en açık şekilde deyimler ve atasözlerinde görülür. Örneğin, Türkçede *kara* rengin hem olumlu hem de olumsuz anlamları mevcuttur. Bir kişinin âşık olup yemeden içmeden kesilmesi ve sürekli sevgiliyi düşünmesi hâlini karşılamak üzere *kara sevdaya tutulmak/düşmek* ifadesi kullanılır. Bu hâlden mustarip olan kişiye ise *kara sevdalı* denir. *Kara*, bu örneklerde çaresizliğin, umutsuzluğun ve karşılıksız sevgisinin ifadesidir. Öte yandan, Türk kültüründe *kara* güzelliğin simgesidir. Kara rengin bu sembolik anlamı Türkçede *akı ak, karası kara* ve *kara kaşlı ve kara gözlü* deyimlerine yansımıştır. Rus toplumunda güzelliğin ve zarafetin sembolü ise *kırmızıdır*. *Kırmızı'nın* bu sembolik anlamı, *güzel kadın* anlamına gelen *krasnaya devitsa / devuşka* deyiminde görülür. Rus dilinde *kırmızı krasnyy* ve *güzel krasivnyy* sözcükleri eş anlamlıdır. Ruslarda *kırmızı/kızıl*, devrimin, komünizmin ve bu uğurda dökülen kanların simgesi olarak kabul edilmiştir. *Kırmızı'nın* bu anlamları *Kızıl Ordu* anlamına gelen *krasnaya armiya, kızıl donanma* manasında

olan *krasnuy flot* ve *kızıl muhafızlar* olarak bilinen *krasnaya gvardiya* ifadelerinde görülür (Tihonov, 2007, s. 46).

Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, renk adlarının toplumların kültürlerinde kazandıkları sembolik anlamlar dilin söz varlıklarına yansımıştır. Dilde kodlanan renklerin bu simgesel anlam ve özellikleri en çok deyim ve atasözlerinde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, bir toplumun milli dili incelenerek o toplumun düşünce hayatı ve kültürü hakkında ilginç ve değerli bilgiler elde edilebilir.

### **Türk Kültür Dilinde Ak Rengin Sembolik Anlamları**

Türk milleti, geçmişten bugüne renklere hep ilgi göstermiştir. Renklere olan bu ilgi Türklerin inanışları ile geleneklerinde belirgin bir şekilde görülmüştür. Türkler tarafından en çok ilgi gören *ak* renktir. *Ak* rengi ve sözcüğü Türklerin eski inançlarından Şamanizm’de arılık ve yüceliğin ifadesiydi. Bu nedenle, Türkler için renkler arasında *ak*, “baş renk” olarak kabul edilmiştir. Türkler *ak* renge olumlu anlam ve çağrışımlar yüklemiştir; hem inanışlarında hem de geleneklerinde *ak* renkle bütünleşerek onu yaşamlarının bir parçası hâline *getirmişlerdir* (Genç, 1996, s. 1079). Dolayısıyla, Türk kültür ve geleneklerinin ayrılmaz parçası olan *ak* renk ile ilgili Türk dilinde anlam zenginliği ve çeşitliliğinden söz edilebilir.

*Ak*, Türkçe kökenli bir sözcük olup asırlarca yazılı metinlerdeki mevcudiyetini korumuştur; bunun yanı sıra sözlü dilde de sürekli kullanılmıştır. *Beyaz* sözcüğü ise Türkçeye Arapçadan girmiştir ve genelde Türkçede ilk anlamında kullanılmaktadır. Buradan hareketle *ak* sözcüğünün *beyaza* nispetle daha revaçta olduğu sonucu çıkarılabilir. Bu da *ak* rengin Türk toplumuna mâl olmuş milli ve manevi bir değer olduğundan ileri gelmektedir. Türk Mitolojisi üzerine yapmış olduğu çalışmalarına bilinen Tarihçi Bahaeddin Ögel’e (2000, s. 377) göre, “bugünkü Türkçemizde de *ak* sözünün bize verdiği anlayış ile duygu başka; beyaz sözündeki ise daha başkadır. *Ak* sözü daha çok manevidir ve ruh şalı ile duygu şalına bürünmüştür.” Bu durum *ak* sözcüğünün beyaza oranla anlam zenginliğinin daha fazla ve kullanım alanının daha geniş olduğunu gösterir.

Türk düşünce dünyasında *ak* renk, temizlik ve saflığı temsil eder. Benzer bir görüşü ifade eden Ögel’in (2000, s. 377) vurguladığı gibi şüphesiz ki sözcüklerin ve ifadelerin içinde duygu, inanış ve maneviyat bulunmaktadır. Anadolu halkı ‘*apak*’ ifadesini söylediğinde yalnızca aklı değil, bununla birlikte temizlik ile arılığı da kastetmektedir. Türk düşünce dünyasında *ak* renk su ile özdeşleştirilmiştir. Nitekim Türk efsanelerinde ve masallarında da *ak* rengin suyu ve temizliği simgelemektedir (Karakurt, 2011). Başka bir deyişle, *ak* rengin Türklerde ‘temizliğin, arılığın ve lekesizliğin’ simgesidir. Bu sembolik anlamların yansımaları Türkçede ‘çok temiz, tertemiz’ anlamında olan ‘*ak pak*’ deyiminde görülür (Aksoy, 2013, s. 557).

Türklerde aklık, “yaşlılık tecrübe ile dolu oluş ve kocalıktır, büyüklüktür. Kutadgu Bilig’de, ‘aksakalın ürüng bolsa, keldi ölüm’, yani, ‘sakalın beyazlaşırsa beyaz olursa, ölümün yaklaştı, geldi’, denmektedir” (Ögel, 2000, ss. 377-394). Nitekim Türk kültüründe *ak* renk, yaşlılığı ve tecrübeyi simgeler. Öyle ki *ak* sözcüğünün bu sembolik anlamları, ‘*ak pak*’ (saçı, sakalı ağarmış) ve ‘saça, sakala *ak* düşmek’ (yaşlanmaya ve saç ağarmaya başlamak) deyimlerine de yansımıştır (Aksoy, 2013, ss. 557-1021). Bu söz varlıklarında kullanılan *ak* ve *saç* sözcüklerinin mitolojik inanışlarla bir ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Türk anlatılarında *kara* renkli saç gizemi işaret ederken, *ak* renkli saç ise sırra erişmenin, hakikati bulmanın (deneyimin) göstergesidir (Karakurt, 2011, s. 29).

Türklerde *ak* sözünün kullanımı eski yazılı metinlerde ve bugünkü sözlü dilde ‘aksakallı’ ifadesinde görülür. Ögel’in sözleri bu durumu doğrulamıştır: Dede Korkut’ta geçen Korkut-Ata, aksakallı bir ermiştir. Gerçekte Türk ulusu sakaldan pek hoşlanmasa da aklık ve sakallılık, Korkut-Ata gibi yüce kişiler ile velilerin sembolü olarak kabul edilmiştir (Ögel, 2000, s. 394). Türkçede “aksakal, bilen, bilgili, akıllı, yüce ve saygıdeğer kişiler için kullanılan bir söylemdir. Aksakal kavramı

günümüzde de Türk dünyasında kullanılan bir ifadedir. Ağ sakal/saç, yaşlılık anlamında değil; bilgelik, akıl, yücelik, saygı ve tecrübe anlamındadır" (Alsaç, 2018, s. 21). Buradan hareketle, Türk dünya görüşünde *ak* rengin saç ve sakal unsurlarıyla birlikte kullanılması halinde (aksaçlı ve aksakallı) 'bilgelik, akıllık, büyüklük ve saygınlık' gibi sembolik anlamlara geldiği söylenebilir. *Ak* rengin bu sembolik anlamları Türkçede 'aksaçlı' ve 'aksakallı' ifadelerinde hayat bulmuştur.

*Ak* rengin Türk kültüründe köklü bir mazisi vardır. Türk düşünce hayatında renklerin yeri ve önemi üzerine araştırma yapmış olan tarihçi Reşat Genç (1996, s. 1078), *ak* rengin, Türk milletinin en eski inançlarından olan Şamanizm'le ilgili çeşitli inanmalardan kaynaklanarak ululuk, adalet ve güçlülük gibi simgesel anlamlar kazandığını söylemiştir. Türklerin *ak* renge olan tutum ve davranışları İslamiyet'in kabulünden sonra da herhangi bir değişiklik olmaksızın aynı şekilde devam etmiştir. Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'ân-ı Kerîm'de *ak-kara* renklerinin sembolik kullanımı söz konudur. Âl-i İmrân sûresinin 106. ve 107. ayetlerinde şöyle beyan edilmiştir: "O gün bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır. 'İmanınızdan sonra inkâr ettiniz, öyle mi? Öyle ise inkâr etmenize karşılık azabı tadın' denilir. Yüzleri ağaranlar ise Allah'ın rahmeti içindedirler. Onlar orada ebedi kalacaklardır" (Akçay, 2019, s. 858). Bu ayette iman eden kişilerin ahiret gününde yüzlerinin aklaşacağı ve inkârcıların yüzlerinin ise kararacağı vurgulanmıştır. Kur'ân'da çok önem arz eden bir husus *ak-kara* tezatlığıyla ile anlatılmıştır. Verilen örneklerde de görüldüğü gibi hem Şamanizm'de hem de İslâm geleneğinde *ak* renk müspet anlamlara sahip bir değer olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bağlamda, Reşat Genç'in de (1996, s. 1080) vurguladığı gibi Türkçede çok sık kullanılan 'yüzü ak' ve 'alını ak' ifadelerinin *ak* rengin Türk manevi ve milli hayatında kazanmış olduğu adalet, doğruluk, haklılık, yücelik ve güçlülük gibi değer yargılarıyla ilintilidir. Bu bakımdan, Türk fikir hayatında *ak* rengin insanın ahlâkî anlamda temiz, dürüst, onurlu, vicdanlı ve şerefli olma vasıflarını karşıladığı söylenebilir. *Ak* sözcüğünün belirtilen bu sembol anlamları Türkçede 'alını açık, yüzü ak'; 'alınının akıyla'; 'bir işten yüzünün akıyla çıkmak' ifadelerinde görülmüştür (Aksoy, 2013, ss. 566-1132). Dolayısıyla, Türk kültüründe aklık, insan ruhunun günahsız, temiz ve ahlâkî açıdan dürüst, onurlu ve vicdanlı oluşunun simgesidir.

Geçmişten beri *ak* renk Türk düşünce dünyasında güzelliğe işaret eder. İnsanın teninin, yüzünün ve ellerinin beyazlığı güzelliğin alametidir: Dede Korkut'ta Bayındır Han'dan söz edilirken 'ağ atlı Bayındır Han' denilmiştir. Aynı kaynaktan, Beyrek'in boynu ile ellerinin kıl sicimle bağlanmasından söz edilirken, eli ile boynu 'ağ boynu, ağ elleri' söyleyişiyle anlatılmıştır. Yine Dede Korkut'ta bir sevgiliden söz edilirken 'ağca yüzü görklüm' söylenmiştir. Buradaki, ağca sözü, hem güzelliğe hem de arılık ile temizliğe işaret eder (Ögel, 2000, s. 389). Türkçede *ak* sözcüğünün bu sembolik anlamı 'ak pak' ve 'akı ak, karası kara' deyimlerinde hayat bulmuştur (Aksoy, 2013, s. 557).

*Ak* rengin dışında, Türk dünya görüşünde *beyaz* rengin de -nadir de olsa- sembolik anlam ve kullanımının olduğu söylenebilir ve bu, daha ziyade menfi bir çağrışıma sahiptir. Örneğin, korku ve endişeyle birlikte insanın yüzünün solması Türkçede *beyaz* sözcüğüyle ifade edilmiştir. *Beyazın* bu sembolik anlamının yansması 'bembeyaz kesilmek' deyiminde olmuştur. Öte yandan, *ak* sözcüğünde olduğu gibi *beyazın* da Türklerde 'güzelliği' simgelediği tespit edilmiştir. *Beyaz* kelimesinin bu sembolik anlamı 'beyazın (akın) adı (var), esmerin (karanın) tadı (var)' atasözünde karşımıza çıkmıştır (Aksoy, 2013, s. 187).

Türk milletinin yaşayış tarzını, inanışlarını ve geleneklerini en açık şekilde yansıtan söz varlıklarından biri de atasözleridir. Nitekim Türk atasözleri incelendiğinde zıt durumları ifade etmede *ak* ile *kara* renklerinin birlikte kullanımına rastlanılmıştır. Türklerde, *ak* ve *kara* renk tezatlığının belirli durumları 'iyi-kötü' ya da 'olumlu-olumsuz' olarak belirtmek için kullanılmıştır. Örneğin, 'Ak gün ağartır, kara gün karartır'; 'Ak akçe kara gün içindir'; 'Ak koyunun kara kuzusu da olur'; 'Ak koyun ak bacağından, kara koyun kara bacağından asılır'; 'Ak don, kara don geçit başında belli olur'; 'Ak şeker, kara şeker, bir damar soya çeker' (Aksoy, 2013, ss. 126-133). Atasözlerinde *beyaz* sözcüğünün de *kara* ile

kullanımında benzer tezatlıkların dile getirildiği saptanmıştır: 'Beyaz giyenin yüreğinde yağ olmaz'; 'Kara topraktan beyaz ekmek yetişir'; 'Manda karadır, ama sütü beyazdır' (Söz Hazinesi).

### Rus Kültür Dilinde Beyaz Rengin Sembolik Anlamları

Slavlar için beyaz renk, kutsallığın, temizliğin, verimliliğin ve aydınlığın simgesidir. *Beyaz*, Slav toplumunun inançlarında, kehanetlerinde ve alametlerinde kullanılmıştır: Sırlarda yıl içinde ilk olarak beyaz koyun ya da kelebeğin görülmesi o senenin iyi ve huzurlu geçeceği anlamına gelirdi; Gabrova ve Kazan bölgesindeki Bulgarlar için beyaz koyun ve koç geleceğin verimli olacağını işaret ederdi; Benzer şekilde baharda ilk olarak kim beyaz kelebeği görürse o kişinin başarılı olacağına inanılırdı; Lika'daki Hırvatlar arasında beyaz bir kuzunun doğumu yılın iyi geçeceğine işaret etti. Çeklerin inançlarına göre, beyaz renkli atlar eve mutluluk getirirdi; düğün treniyle beyaz renkli bir ata (ya da ineğe) rastlanması, yeni bir bebeğin doğacağına alametti (Tolstoy, 1995, ss. 151-152).

Birçok Slav halkı için *beyaz*, yasın, matem ve üzüntünün rengi olarak kabul edilirdi. Bosna Hersek'te Müslüman ve Ortodoks çevrelerinde, Karadağ'da, Kosova Polye'sinde ve Metohija'da yas tutan Sırlar başlarını beyaz bir fularla bağlarlar, nadiren de olsa beyaz elbise giyilirdi. Rubinsk bölgesindekiler, bir insanın ölümünü beyaz mendil asarak duyurdu (Tolstoy, 1995, s. 152).

Tolstoy'un (1995, s. 153) belirttiği gibi Slav toplumunda rüyalarda görülen *beyaz* renkli unsurlar onlarda olumsuz çağrışımlar uyandırır. Ryazan köylüleri için rüyada beyaz çiçek toplamak, birinin öleceğinin habercisiydi. Batı Ukrayna'da ikamet eden Polonyalılarda ise rüyada beyaz kazların görülmesi ölüm ile ilişkilendirilirdi.

Slav kültüründe *beyaz* rengin kişiyi nazardan, hastalıktan ve tehlikeliden koruduğuna inanılırdı. Bu sebeple, Slav halk masallarında ve efsanelerinde birtakım varlıklar beyaz renkli kıyafetlerle anlatılırdı: Rusya'nın İrkutsk bölgesinde bulunan Smolenşina köyünde evin koruyucu ruhu olarak tanınan 'Domovoy'a bazen 'belun' (iyi bir ruh) denilirdi. 'Domovoy'un aksakallı biri olduğuna, beyaz bir kefenle ve beyaz bir asayla dışarıda dolaştığına inanılırdı. Masallarda su perisi olarak bilinen 'Rusalka', Belarus'un kuzeyinde 'beyaz kadın' olarak çağrılırdı (Tolstoy, 1996, s. 154).

Bilindiği gibi Rus milletinin geleneksel ve resmi dini Ortodoks Hristiyanlıktır. Hristiyanlığın tarihsel gelişimine bakıldığında, kutsal metinlerde ve dini ritüellerde renklerin kullanımına çokça rastlanılır. Hristiyanlıkta din adamları renkli kıyafetler giyerek kendilerini ifade etmiştir. Rusların dini inançlarında *beyaz*, iyiliğin sembolü olmuştur. Nitekim Hristiyan dünyasında *beyaz*, iyiliğin, kutsallığın, sevincin, saflığın ve ahlâkın simgesiydi. Hristiyanlıkta *beyaz* rengin önemli anlam ve çağrışımları vardır; *beyaz* hayattır, saflıktır, masumiyettir, tanrısallıktır, Hristiyanlığın kendisiydi. Ayrıca *beyaz*, temiz bir ruhun, neşenin, arınmışlığın, bekâretin, masumiyetin, kutsal yaşamın, ışığın ve bütünlüğün simgesi olarak kabul edildi. Dini ayinlerde, *beyazın*, ilahi ışıkla bir bağlantısının olduğuna inanılırdı. *Beyaz*, çile çekmemiş ermişlerin, kutsal bakirelerin, Paskalya'nın, Noel'in, Vaftiz'in ve Yükseliş'in (İsa'nın miracı) rengiydi. Beyaz renkli elbiseler vaftiz, onay, nişan, evlilik ve ölüm gibi önemli günlerde giyilirdi. Yeni vaftiz edilen kişi sekiz gün boyunca beyaz kıyafet giyer. Bu kişinin böylelikle temiz kalabileceğine dair bir inanç hakimdi (Serov, 2004, s. 77).

Ortodokslukta Hz. İsa, Hz. Meryem ve erenlerin çizildiği İkonalarda (kutsal resimlerde) ve heykelerde *beyaz* rengin kutsal ışığı temsil ettiğine inanılırdı. Bunun sebebi beyaz renkli elbiselerin dünyadan ayrılışın ve yaratıcıya duyulan yakınlığın ifadesi olmasıydı. Bu yüzden, ikonlardaki azizler ve ermişler beyaz renkle tasvir edilirdi (Serov, 2004, s. 79).

Türkçe *ak/beyaz* sözcüğünün Rusça karşılığı *белый* kelimesidir. Rus dilbilimci Sergey Ojegov'un (2014, s. 49) derlediği Büyük Rusça Sözlükte (Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka) *белый* sözcüğü, kar ve tebeşirin rengi, siyahın zıddı olarak tanımlanmıştır. Fakat Slavların inanışları ve geleneklerinden



kaynaklı olarak *beyaz* renk kelimesinin sözlükteki anlamından daha farklı mana ve kavramlara karşılık geldiği tespit edilmiştir:

Rus kavram sisteminde *beyazla*, kişinin manen temiz ve vicdanlı, fiziksel olarak da pirüpak olduğu dile getirilmiştir. Şu atasözleri bu duruma bir örnektir: *Мойся, хоть кожу сотри, а белее воды не будешь* (Yıkan, en azından cildini sil, ama sudan daha beyaz olmayacaksın) (Dal, 1989, s. 554); *Хоть на мне платье черно, да моя совесть бела* (Belki benim elbisem siyah, ama vicdanım beyazdır) (Snegirev, 2014, s. 571). Bazı Rusça ifadelerde kişinin ahlaki açıdan kötü olması *siyah* ve *beyaz* tezatlığıyla dile getirildiği görülmüştür: *Мила не бела, а душа черная* (Bayan Mila beyaz değil, gönlü ise karadır); *Рубашка бела, а душа черная* (Gömleği beyaz, ruhu ise kara) (Dal, 1989, ss. 109-194). Bu son iki örnekte *beyaz* sözcüğüyle dış görüşü açısından kişinin temiz ve güzel olması da vurgulanmak istenir.

Ruslarda *beyaz*, bilgeliğin, akıllılığın, yaşlılığın ve deneyimin simgesi olmuştur: *Горе не молодит, а голову белит* (Dert seni gençleştirmez, başını ise aklaştırır) (Ribnikova, 1961, s. 112); *Белый как лунь* (Lun gibi beyaz) (Birih, 1999, s. 352). Lun, gri ve beyaza kaçan tüy rengiyle yırtıcı bir kuş türüdür (Ojegov, 2014: 274). Rus kültüründe *beyaz* renk, kişinin sıra dışı, farklı ve yabancı bir kişiliğe sahip olduğunu niteler: *Белая ворона*: (Beyaz karga) (Jukov, 2013, s. 33).

Rus düşünce dünyasında *beyaz*, fiziksel bakımdan güzelliğin alametiydi: *Всего милее, у кого жена всех белее* (Kimin karısı daha beyazsa o daha sevimidir).

Türklerde olduğu gibi Ruslarda da kişinin yüzüne yansıyan korku ve endişe *beyaz* ile anlatılmıştır: *Видна печаль по ясным очам, а кручина по белому лицу* (Açık gözlerde üzüntü, beyaz yüzde ise keder görülür) (Snegirev, 2014, s. 571).

Ruslar *beyaz* rengi, ışık anlamına gelen 'svet' kavramıyla özdeşleştirmiştir. Bireyin çaresizliği, ümitsizliği ve acısı *beyaz* yani *ışık* sözcükleriyle ifade edilmiştir: *Не видеть (белого) света* ((beyaz) ışığı görmemek) (Jukov & Jukov, 2013, s. 33); *Белый свет не мил* (Beyaz ışık sevimli değil) (Fedorov, 2007, 594). Bunlarla birlikte kişinin aşırı derecede kızması ve çileden çıkması durumu da yine *beyaz* sözcüğüyle anlatılmıştır: *Довести/дойти кого-то до белого каления* (Birini beyaz ısıya getirmek) (Jukov & Jukov, 2013, s. 147). Bu örneklerde görüldüğü gibi Rus fikir dünyasında *beyaz* renge olumsuz anlam yüklemesi yapılmıştır.

Rus kültür hayatında *beyaz* rengin toplumun üst tabakası olarak kabul gören soylu ve entelektüel kişiler için kullanıldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, Rus kültüründe *beyaz* rengi soyluluğun ve entelektüelliğin simgesiydi: *Белая кость* (Beyaz kemik) (Jukov & Jukov, 2013, s. 147). Bu ifade Rusya'da devrim öncesi asil ailelerden olan ve toplumda yüksek statüye sahip olan kişiler için kullanılmıştır. Bu sebeple, eski bir deyim olan bu ifadenin günümüz Rusçasında kısıtlı kullanıma sahip olduğu görülmüştür.

İyilik ve kötülük: Bu iki olgunun anlatımında en çok tercih edilen yol mütemediyen *ak* ve *kara* tezatlığıdır. Birçok kültürde olduğu gibi Ruslarda da iyilik *beyaz* renkle, kötülük ise *siyahla* anlatılmıştır. Bu bağlamda, incelenen Rus atasözlerinde *ak* ve *kara* renk sembolizmiyle 'iyi-kötü', 'temiz-kirli' ve 'olumlu-olumsuz' gibi imajların yaratıldığı anlaşılmıştır: *Рубашка белянька, да душа черненька* (Gömlek beyaz, ruhu ise kara); *Белое – венчальное, черная печальное* (Beyaz düğün, siyah ise hüznün); *Черная не спасет, белая не клянет* (Siyah kurtarmaz, beyaz ise lanetlemez); *Овца бела, овца черна – шерсть один* (Beyaz koyun, siyah koyun – aynı yün); *Свет бел, да люди черны* (Işık beyaz, insanlar ise siyahtır); *Черная коровка дает белое молочко* (Siyah koyun beyaz süt verir) (Dal, 1989, s. 145).

## SONUÇ

Söz konusu çalışmada Türkler ve Rusların düşünce dünyaları ve kültürlerinde iz sürmek ve buralardan kanıtlar sunmak suretiyle *ak/beyaz* rengin bu iki toplumdaki yeri kültürel ve dilbilimsel açıdan incelenmiştir. Türkçe ve Rusça gibi birbirlerinden oldukça farklı iki dilde, *ak/beyaz* rengin kültürde kodlanan sembolik anlamlarının tespitinin yapıldığı bu karşılaştırmalı çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Rus fikir hayatında *beyaz*, kişinin manevi bakımdan tertemiz ve vicdanlı olduğuna işaret eder. Fiziksel olarak da bireyin temiz ve görünüşünün güzel olması, yine *beyaz* sözcüğüyle ifade edilir. Bundan başka *beyaz* bilgeliğin, akıllılığın, yaşlılığın ve tecrübeli oluşun da temsilidir. Ruslar bunalım, depresyon, kızgınlık, korku ve endişe gibi ruh hâlleri *beyaz* renk adıyla dile getirir.

Türk kültüründe ise *ak*; kişinin temizliğini, güzelliğini, yaşlılığını ve deneyimliliğini; kişisel nitelikleri açısından bilgeliğini, akıllılığını ve saygınlığını; ruhunun günahsızlığını ve temizliğini; ahlaki bakımdan ise dürüstlüğü ve vicdan sahibi oluşunu simgeler. Türk fikir hayatında kişinin dış güzelliği, korku ve endişe gibi ruh hâlleri *beyaz* renk adıyla dile getirilir.

Türk ve Rus fikir hayatında *ak* ve *kara* tezatlığıyla 'iyi-kötü' ve 'olumlu-olumsuz' gibi imajların yaratıldığı belirlenmiştir. İki kültürde de zıt olan kavramların daha iyi anlaşılması için *ak* ve *kara* renk sembolizmine başvurulmuştur; atasözlerinde *ak* renk 'iyiliğin', *kara* renk ise 'kötülüğün' sembolüdür.

Söz konusu iki kültürde *ak/beyaz* rengin belirlenen sembolik anlamlarının genel olarak örtüştüğü ama bazı anlamsal farklılıkların da olduğu görülmüştür.

Rus kültüründe *beyaz* renkle topluma aykırı tutum ve davranışlar sergileyen insan tipi ifade edilmiştir. Rusçada *beyaz* kelimesi ile *ışık* sözcükleri arasında anlamsal bakımdan bir bağın olduğu ve birbirlerinin yerlerine kullanıldıkları anlaşılmıştır; umutsuzluk, bunalım, çaresizlik ve kızgınlık *beyaz* ve *ışık* ile zikredilmiştir. Rus fikir hayatına göre *beyaz* ile ışığın olmayışı söz konusu olumsuzlukların kaynağıdır.

Türklerden farklı olarak Ruslarda *beyaz*, bireyin soylu ve entelektüel olduğunu gösterir. Ancak Türklerde de *ak*, onurlu duruşun, başarının ve zaferin simgesidir. Benzer şekilde Türk kültüründe ululuğun, yüceliğin, itibar ve saygınlığın göstergesi *ak* renktir. İnceleme sonucunda, Türk kültüründe *ak* rengin yalnızca olumlu anlamlar taşıdığı, Ruslarda ise *beyazın* hem olumlu hem de olumsuz anlamlarının olduğu tespit edilmiştir. Fakat Arapçadan Türkçeye geçmiş olan *beyaz* rengin bir taraftan güzelliğin sembolü olarak olumlu anlamda diğer taraftan hastalığın alameti olarak da olumsuz manada kullanıldığı saptanmıştır.

Sonuç olarak Türk ve Rus dillerinde iz sürerek iki kültürde de *ak/beyaz* rengin insanı çeşitli açılardan nitelediği ve bazı sembolik anlamlarının olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, renklerin dilinin başka kültürlerde benzer ya da farklı bakış açılarıyla incelenmesi çok daha ilginç ve renkli sonuçlar doğuracaktır.

## SUMMARY

Colors are one of the cultural elements that most clearly reflect national thought and national consciousness. Color symbolism is one of the methods that a person uses to identify and clarify himself, what is happening around him, and the object. The easiest way to distinguish one object or idea from another is to symbolize color names by associating them with abstract thoughts and concepts. In this way, colors are not limited to their known definitions, but can represent the cultures of societies with the symbolic features they have acquired. Colors, which have an important place in social life, have a wide range of uses in Turkish and Russian intellectual life and have rich meanings in their structures. In order to understand better what colors mean in the Turkish and Russian world of thought, their myths, legends, epics, stories, the oldest written documents and works should be analysed. Colors get their semantic reference from mythology, religious values and judgments, folk beliefs and traditions.

During the history of Turkish and Russian culture, various meanings have been attached to the colors, except for the meanings that first come to mind. One of the most prominent of these colors is *white*. It is known that the color *white*, which is a symbol of goodness for Turks and Russians, has quite a variety of meanings in culture and language. In Turkish and Russian cultures, the *white* color is a symbol of purity, cleanliness, beauty, wisdom, old age and sublimity etc. This shows that the *white* color is accepted as a national and spiritual value by Turks and Russians. The manifestation of the inner world of man to the outer world is realized through language. In this context, human moods, behaviours, emotions, internal and external structure and personality traits are expressed in color names. These symbolic meanings and features that colors have gained in the cultural life of societies are reflected in their languages. Based on this, it is possible to learn something about the cultures of societies by tracing their languages.

In the cultures of societies, colors have gained various symbolic meanings and features by moving away from their real meanings. In this study, it is aimed to reveal the symbolic meanings of the color *white* in Turkish and Russian cultures with cultural, cognitive and semantic approaches. In line with this goal, first of all, the places where the *white* color is used as a symbolic value in Turkish and Russian cultural layers are briefly mentioned. Then, with the comparative analysis method, the symbolic meanings of the words and phrases in the vocabulary of both languages, characterizing the human being and containing the word *white*, were determined. In addition, it was revealed to what extent the cultural meanings in the two languages in question are similar or how far they are from each other. The place where these symbolic meanings of colors are seen most clearly in a language are idioms and proverbs, which are stereotyped expressions of the language. But sometimes even a single word can give an idea about the material and spiritual culture of a society. For example, the word *aksakallı/whitebeard*. Therefore, the dictionary scanning method was used in the study; Modern Turkish and Russian dictionaries, Turkish and Russian dictionary of idioms and proverbs were applied for.

As a result of the examination, it was found that the symbolic meanings of the word *white* in these two cultures are mostly similar to each other, but there are some differences, albeit a small number: In Turkish and Russian culture, *ak* and *white* symbolizes that a person is immaculate and conscientious morally, and from a physical point of view, the individual is beautiful and clean. In addition, in both cultures, *white* is a symbol of wisdom, agedness and experience. In Russian culture, *white* color refers to the type of person who exhibits attitudes and behaviours that are contrary to society. It is seen that there is a semantic connection between the word *white* and the words *light* in Russian and that they are used decently for each other; despair, depression, helplessness and resentment are described in white and light words. According to Russian people, the lack of light with *white* color is the source of these negativities. Unlike the Turks, *white* in Russians is an indicator of nobility and intellectuality. But in the Turks too, the color *ak* is a symbol of honour, success and victory. In addition, *ak* color is an indicator of

greatness, reputation and respectability in Turkish culture. However, it has been understood that *beyaz/white* color, which has passed from Arabic to Turkish, is used in a positive sense as a symbol of beauty on the one hand and in a negative sense as a sign of disease on the other hand. As a result of the research, it was determined that *ak* color has only positive meanings in Turkish culture and that *white* has both positive and negative meanings in Russians.

It has been observed that *white* and *black* color symbolism is used to understand better the concepts that are opposite in both cultures; In proverbs, the *white* color is the symbol of 'goodness' and the *black* color is the symbol of 'evil'. Therefore, images such as 'good-bad' and 'positive-negative' were created with the contrast of *white* and *black* in the Turkish and Russian conceptual system.

As a result, in this study, it has been identified that the color *ak/white* characterizes people from various perspectives and has some symbolic meanings in both cultures by tracing the Turkish and Russian languages. In this context, much more interesting and colorful results can be obtained by examining the meaning and concept of colors from similar or different perspectives in other languages and cultures. As almost no work comparing these two cultures on the symbolic meanings of Colors has been done in our country, That situation has created a serious gap in the field of cultural science and Semantics. For this reason, this study is a preliminary step for further research.

Makale Bilgileri		Article Information	
<b>Etik Kurul Kararı:</b>	Etik kurul kararından muaftır.	<b>Ethics Committee Approval:</b>	Exempt from the Ethics Committee Decision.
<b>Katılımcı Rızası:</b>	Katılımcı yoktur.	<b>Informed Consent:</b>	No participant.
<b>Mali Destek:</b>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.	<b>Financial Support:</b>	No financial support from any institution.
<b>Çıkar Çatışması:</b>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	<b>Conflict of Interest:</b>	No conflict of interest.
<b>Telif Hakları:</b>	Telif hakkına sebep olacak bir materyal kullanılmamıştır.	<b>Copyrights:</b>	No material subject to copyright is included.

**Ethical Statement/Etik Beyan:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Hakan Saraç)

**Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License:** Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

**Atıf Bilgisi / Cited as:** Saraç, H. (2022). Türk ve Rus Kavram Sisteminde Sembolik Bir Değer olarak "Beyaz/Ak". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (48), 39-52. DOI: 10.21497/sefad.1218352

## KAYNAKÇA

Akçakaya, N. (2018). Renk sembollerine dair sosyolojik bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 39, 373-388. <https://doi.org/10.21497/sefad.443533>.

Akçay, H. (2019). Mâtürîdî'de âyetleri tevilde kinaye unsuru. *Diyanet İlmî Dergi*, 55, Erişim adresi: <https://dergi.diyanet.gov.tr/makaledetay.php?ID=32828>.

Aksan, D. (2009). *Her yönüyle dil: ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Aksoy, Ö. (2013). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1-2*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

- Albayrak, K. (2017). Dinlerin rengi, renklerin dili. Ankara: Maarif Mektepleri Yayınları.
- Alsaç, F. (2018). Dede Korkut hikayeleri'nde kültürel bellek bağlamında gelenekler. *Journal of Turkish Language and Literature*, 1, 17-35. <https://doi.org/10.20322/littera.328019>.
- Birih, A. (1999). *Slovar russkoy frazeologii: istoriko-etimologičeskiy spravočnik*. St. Petersburg: SPBGU Folio-Press.
- Causse, J. (2019). *Renklerin şaşırtıcı gücü*. (H.C. Utku, Çev.). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Dal, V. (1989). *Tolkovny slovar jivogo velikorussskogo yazıka*. Moskva: Russkiy Yazık.
- Ekici, M. (2016). Türk kültüründe "al" renk. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 16 (2), 103-107. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetdid/issue/42807/517380>.
- Ekrem, N. H. (1996). Hunlarda renk ve yön bilgisi. S. Tural ve E. Kılıç (Haz.). *Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri*. (s. 85-97). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Eren, A. (2008). Bâki divanı'nda kırmızı renk. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 37, 31-68. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33216>.
- Fedorov, A. (2007). *Frazeologičeskiy slovar russkogo literaturnogo yazıka (okolo 13000 frazeologičeskih yedinit)*. Moskva: Astrel.
- Genç, R. (1996). Türk düşünce, davranışı ve hayatında renkler ve sarı, kırmızı, Yeşil. S. Tural ve E. Kılıç (Haz.). (s. 41-48). *Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Günay, V. D. (2013). *Dil ve iletişim*. İstanbul: Papatya Yayınları.
- İnan, A. (1998). *Makaleler ve incelemeler 1. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Jukov, V. P. & Jukov, A. V. (2013). *Frazeologičeskiy slovar russkogo yazıka*. Moskva: Prosvişeniye.
- Kalafat, Y. (2012). *Türk halk inançlarında renkler*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Karabaş, S. (1996). *Dede Korkut'ta renkler*. İstanbul Yapı Kredi Yayınları.
- Karakurt, D. (2011). Türk söylence sözlüğü: açıklamalı ansiklopedik mitoloji sözlüğü. Erişim adresi: <https://archive.org/details/Turk-Soylence-Sozlugu>.
- Ojegov, S. (2014). *Tolkovny slovar russkogo yazıka*. Moskva: İzdatel'stvo Ast.
- Ögel, B. (2000). *Türk kültür tarihine giriş vı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özcan, B. A. (2019). Rusça ve türkçe deyimlerdeki renk kavramının karşılaştırmalı analizi. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Özcan, D. (2014). Uygur halk destanlarında bir simge olarak renkler: karalık, aklık. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 4, 89-97. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uygur/issue/30036/324333>.
- Özköse, K. (2000). Tasavvufta renklerin dili. *Somuncubaba İlim Kültür ve Edebiyat Dergisi*, 160, Erişim adresi: <https://somuncubaba.net/dergi/160-sayi/tasavvufta-renklerin-dili/> Erişim tarihi: 22.11.2020.
- Rayman, H. (2002). Nevruz ve türk kültüründe renkler. *Milli Folklor*, 53, 10-15. Erişim adresi: <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=53&Sayfa=7>.
- Ribnikova, M. (1961). *Russkiye poslovitsa i pogovorki*. Moskva: Akademiya Nauk.
- Serov, H. (2004). *Svet kulturi. psihologiya, kul'turologiya, fiziologiya*. Moskva: Reç.

Snegirev, İ. (2014). *Kniga narodnoy mudrosti*. Moskva: Eksimo.

Söz Hazinesi. Atasözleri. Erişim adresi: <https://www.sozhazinesi.com/arama/?q=BEYAZ&category=5>  
Erişim tarihi: 19 Aralık 2020

Stepanov, Y. (1997). *Konstantı russkoy kul'turi: opit issledovaniya*. Moskva: Yazıki slavyanskoy kulturi.

Teliya, V., Gudkov, D. & Krasnıh, V. (2006). *Bolşoy frazeologičeskiy slovar russkogo yazıka. znaçeniya. upotrebleniye. kul'turologičeskiy kommentari*. Moskva: İzdatel'stvo Ast.

Tihonov, A.N. (2007). *Frazeologičeskiy slovar' russkogo yazıka*. Moskva: Russkiy Yazık Media.

Tolstoy, N. (1995). *Beliy svet. slavyanskiye drevnosti tom 1*. Moskva: Mejdunarodniye otnoşeniya, 151-154.

Türk Dil Kurumu. Türk dil kurumu sözlükleri. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim tarihi: 14 Aralık 2020.

Türkçe Kur'an mealleri. Âli İmran suresi. Erişim adresi: <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=3&ayet=106> Erişim tarihi: 22 Aralık 2020.

Wierzbicka, A. (1996). *Oboznaçeniya sveta i universalii zritel'nogo vospriyatiya*. Moskva: Russkiye Slovare.